

Participarea ortodoxă la mișcarea ecumenică și rolul educației teologice: câteva chestiuni sub forma unor gânduri introductive

Georges LEMOPOULOS
Secretar General, Consiliul Mondial al Bisericilor

Rezumat

Acest studiu cuprinde un impuls elaborat prezentat de autor participanților la conferința cu tema *Mișcarea ecumenică și educația teologică în viața Bisericilor Ortodoxe* (Sibiu, România, noiembrie 2010). Autorul abordează, în formă interogativă, chestiuni precum rolul educației teologice în formarea ecumenică, raportul dintre provocările eclesiologice ale tradiției ortodoxe și implicațiile lor ecumenice, rolul ortodocșilor de a vesti lumii valorile tradiției lor.

Cuvinte cheie: *ecumenism, educație teologico-ecumenică, mărturie ortodoxă*

Astăzi, în mijlocul schimbărilor socio-politice rapide, al crizei financiare, al creșterii pluralismului religios în întreaga lume, al provocărilor adresate valorilor spirituale și al diferitelor dezbateri ideologice care marchează vremea noastră, Bisericile Ortodoxe se străduiesc să împărtășească vestea cea bună a mântuirii în Iisus Hristos fiecărei persoane și tuturor oamenilor în circumstanțele specifice ale vieții lor.

Principiile teologice și eclesiologice rămân identice pentru toate Bisericile Ortodoxe în mărturia lor către lume; sursele lor majore de referință și inspirație sunt aceleași; experiența lor liturgică și sacramentală – cu implicațiile lor spirituale și pastorale imediate directe – își păstrează caracterul lor fundamental pentru viața și mărturia creștină în rândul Bisericilor locale. Totuși poate fi observată o diversitate de la un context la altul pe tărâmul atitudinilor pastorale și al angajamentului misionar, așa cum fiecare Biserică locală, confruntându-se cu circumstanțe istorice specifice și trăind în cadrul unui context cultural distinct, încearcă să răspundă unor situații și provocări concrete, să ia în considerare varietatea de chestiuni și să rezolve o multitudine de probleme umane.

Georges Lemopoulos

Într-o anumită măsură, aceasta a fost una dintre vechile dileme cu care a trebuit să se confrunte atât teologia, cât și viața bisericească: cum anume să exprime eternul în termenii temporalului și cum să comunice universalul în termenii localului.

Dilema teologică și eclesiologică cea mai recentă pentru Bisericile Ortodoxe a fost angajamentul lor spre căutarea unității creștine ca parte a mărturiei lor către lume și ca posibilitate pentru oferirea către lume a unei „mărturii comune” cu alte Biserici. Cu alte cuvinte, aceasta este dilema participării ortodoxe în mișcarea ecumenică contemporană, considerată de către unii ca o extindere naturală a mărturiei ortodoxe către lume, iar de către alții ca o problemă care divizează Biserica, de vreme ce orice formă de relație dintre creștinii divizați este văzută cu suspiciune și chiar calificată drept „erezie”.

Educația teologică ar trebui să includă – prin definiție – aceste dileme în viziunea și misiunea ei și să elaboreze curricula și metodologii care să permită un efort obiectiv și sistematic spre a dota Bisericile Ortodoxe, pe de o parte, cu o generație tânără de absolvenți – adică următoarea generație de clerici și lideri eclesiali – și, pe de altă parte, cu bogate roade ale cercetării teologice.

Ideile introductive oferite aici vor avea caracterul unui „debut al discuțiilor”. Prezentarea va fi ghidată după două principii metodologice:

În primul rând, fiind formulate de către cineva care nu are experiență de predare în mediul academic, aceste idei preliminare vor evita un stil și un ton care ar putea să sugereze o încercare „de a învăța pe învățători”. Mai degrabă experiența ca membru de rang înalt al staff-ului Consiliului Mondial al Bisericilor va constitui punctul de plecare, iar chestiunile vor fi ridicate pe arii unde, ca ortodocși, atât staff-ul, cât și participanții la întrunirile ecumenice simt nevoia sprijinului continuu al educației teologice. Unii participanți ortodocși în mișcarea ecumenică s-ar putea să descrie aceste chestiuni ca fiind „nevoile cele mai frecvent simțite”!

Instituțiile teologice reprezentate în această consultație ar trebui să fie gata să răspundă în mod pozitiv și extins la astfel de chestiuni. Aceasta și este, cu siguranță, intenția: să conducă la un schimb de informații și la un dialog, astfel încât deliberările și procesul de învățare să fie construite pe experiențele existente.

În al doilea rând, referințele la participarea ortodoxă în mișcarea ecumenică nu vor fi limitate la o evaluare sterilă a activităților programatice în derulare ale Consiliului Mondial al Bisericilor. Problema participării ortodoxe în mișcarea ecumenică merge mult mai departe de activitățile programatice ale oricărei instituții ecumenice. Ar fi mult mai potrivit să mergem mult mai adânc, la miezul provocărilor ecumenice (adică cele cu privire la principiile teologice și eclesiologice și la preocupările instituționale strategice).

Participarea ortodoxă la mișcarea ecumenică și rolul educației teologice

1. Natura participării ortodoxe în mișcarea ecumenică¹

În ciuda unor dificultăți obiective, a schimbărilor contextuale și a provocărilor care afectează participarea ortodoxă în mișcarea ecumenică, există o expresie neechivocă a angajamentului ortodox spre unitatea creștină și a participării ortodoxe atât în dialogurile teologice bilaterale, cât și în organizațiile ecumenice (precum: Consiliul Mondial al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Consiliul Bisericilor din Orientul Mijlociu, Conferința Bisericilor din Întreaga Africă, Consiliul Bisericilor din Asia, Consiliul Național al Bisericilor din SUA etc.).

Această afirmație se bazează pe autoritatea ortodoxă conciliară. De fapt, Declarația celei de-a Treia Conferințe Preconciliare Panortodoxe (1986) despre „*Biserica Ortodoxă și mișcarea ecumenică*” rezumă eclesiologia ortodoxă, misiologia și viața bisericească după cum urmează:

„Biserica Ortodoxă, în convingerea ei profundă și în conștiința eclesială de a fi purtătoarea mărturiei credinței și tradiției Bisericii celei Una, Sfântă, Catholică și Apostolică, crede cu fermitate că ocupă un loc central în chestiunile legate de promovarea unității creștine în cadrul lumii contemporane. Biserica Ortodoxă, care se roagă neîntrerupt «pentru unitatea tuturor», a participat la mișcarea ecumenică de la începuturile ei și a contribuit la formarea și dezvoltarea ei. De fapt, Biserica Ortodoxă, datorită spiritului ecumenic care o distinge, a luptat de-a lungul istoriei pentru restaurarea unității creștine. De aceea, participarea ortodoxă în mișcarea ecumenică nu se desfășoară împotriva naturii și istoriei Bisericii Ortodoxe. Ea constituie expresia consistentă a credinței apostolice în cadrul noilor condiții istorice, pentru a răspunde noilor cerințe existențiale.”²

De-a lungul anilor, reprezentanții Bisericilor Ortodoxe membre, participanți la adunările ecumenice sau în structurile de conducere ale organizațiilor ecumenice, au afirmat în mod consecvent această expresie explicită a angajamentului ortodox față de mișcarea ecumenică. Acesta a fost, de asemenea, răspunsul consecvent la întrebările – și uneori la criticismul aspru – din partea mediilor conservative și antiecumenice din cadrul Bisericii Ortodoxe³.

Sinceritatea ecumenică, claritatea și consecvența ortodocșilor au fost apreciate și calificate de un bine-cunoscut teolog al mișcării ecumenice drept „*probabil cea mai importantă contribuție adusă Consiliului Mondial al Bisericilor*”. Într-adevăr, Rev. Dr. Konrad Raiser, fost Secretar General al Consiliului Mondial al

¹ Vezi raportul excelent al unei consultări inter-ortodoxe ținute la New Valamo, Finlanda, în 1997, în: Gennadios Limouris, *Orthodox Visions of Ecumenism, Statements, Messages and Reports on the Ecumenical Movement (1902-1992)*, Geneva, WCC Publications, 1994, p. 66-69.

² În Gennadios Limouris, *op. cit.*, p. 112.

³ Anumite încercări de a răspunde criticismului intern sunt adunate și puse la dispoziție în: <http://www.incommunion.org/2004/10/24/orthodoxy-ecumenism/>.

Georges Lemopoulos

Bisericilor și profesor de teologie ecumenică, a afirmat: *“Doar câteva alte Biserici membre ale Consiliului au fost atât de explicite cu privire la motivele teologice fundamentale ale participării lor”*⁴.

Recent, aceeași viziune a fost rearticulată și reafirmată de Patriarhul Ecumenic în Enciclica patriarhală și sinodală cu ocazia Duminicii Ortodoxiei (2009):

“Ortodoxia trebuie să fie în dialog constant cu lumea. Biserica Ortodoxă nu se teme de dialog pentru că adevărul nu se teme de dialog. Dimpotrivă, dacă Ortodoxia se închide în ea însăși și nu este în dialog cu cei din afară, va da greș în misiunea ei și nu va mai fi nici Biserica cea «catolică» și «ecumenică». În loc de aceasta, va deveni un grup introvertit și auto-limitat, un «ghetou» la marginea istoriei. De aceea marii Părinți ai Bisericii nu s-au temut niciodată de un dialog cu cultura spirituală a vremii lor – chiar cu idolatrii și filosofii păgâni ai lumii lor –, prin aceasta influențând și transformând civilizația timpului lor și oferindu-ne nouă adevărata Biserică ecumenică.

*Astăzi Ortodoxia este chemată să continue acest dialog cu lumea din afară pentru a aduce mărturia și suflarea dătătoare de viață a credinței ei. Totuși, acest dialog nu poate să atingă lumea cea din afară dacă nu trece pe la toți cei care poartă numele de creștin. Astfel, noi trebuie mai întâi să discutăm între noi ca și creștini, spre a ne rezolva dificultățile noastre, pentru ca mărturia noastră spre lumea din afară să fie credibilă. Eforturile noastre pentru unitatea tuturor creștinilor sunt dorința și porunca Domnului nostru, Care înainte de Patimile Lui S-a rugat Tatălui Său «ca toți [anume ucenicii Lui] să fie una, pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis» (Ioan 17, 21). Nu este posibil pentru Domnul să sufere pentru unitatea discipolilor Săi, iar noi să rămânem indiferenți cu privire la unitatea tuturor creștinilor. Aceasta s-ar constitui drept trădare criminală și o încălcare a poruncii Sale divine”*⁵.

Aici, intenția nu este de a descrie o imagine pozitivă. Este adevărat că există multe voci în cadrul Ortodoxiei care sunt critice cu privire la participarea ortodoxă în mișcarea ecumenică. Totuși, chiar și *“Thessaloniki report”*⁶, în vreme ce realizează o critică severă a anumitor aspecte din viața și activitatea Consiliului Mondial al Bisericilor, aduce, cu claritate, aminte că există o expresie unanimă a

⁴ *The importance of the Orthodox contribution to the WCC*, conferință publică oferită de Rev. Dr. Konrad Raiser la un simpozion internațional despre „Orthodox theology and the future of ecumenical dialogue: perspectives and problems”, Tesalonic, Grecia, 1-3 June 2003, <http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/ecumenical-movement-in-the-21st-century/member-churches/special-commission-on-participation-of-orthodox-churches/orthodox-contribution-to-the-wcc.html>.

⁵ Patriarhal and Synodical Encyclical on Sunday of Orthodoxy (2009), publicată de mai multe site-uri, ca de exemplu: http://www.thyateira.org.uk/index.php?option=com_content&task=view&id=663&Itemid=1.

⁶ Raportul de la Tesalonic este disponibil pe site-ul: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/morges-06-e.html>.

Participarea ortodoxă la mișcarea ecumenică și rolul educației teologice

necesității continuării participării ortodoxe în diferite forme, în activitățile intercreștine.

Nu este nici o îndoială că există teologi ortodocși care sunt precauți față de mișcarea ecumenică. Totuși, în anumite ocazii, teologii ortodocși au afirmat în mod clar că:

„unitatea Bisericii nu este pentru noi o opțiune, ci un imperativ, de fapt o poruncă divină” și afirmă că „s-a făcut progres spre unitatea creștină mai ales începând cu primii ani ai acestui secol, atât în contextul Consiliului Mondial al Bisericilor, precum și în alte forumuri”⁷.

Referitor la această arie pot fi puse următoarele întrebări:

- Cum anume consolidează educația teologică opțiunea declarată a Bisericilor Ortodoxe de a participa activ în mișcarea ecumenică și astfel de a da un bilanț credinței și înțelegerii lor față de Una Sancta?
- Cum anume ar putea cercetarea și formarea teologică să convingă și să mobilizeze Bisericile Ortodoxe care par a-și diminua gradual interesul și participarea lor în mișcarea ecumenică?
- Cum anume ar putea fi ajutate Bisericile Ortodoxe în eforturile lor de a se opune presiunilor interne venite din partea unor grupuri conservatoare/fundamentaliste?
- Chiar dacă ele au ezitări sau întrebări despre mișcarea ecumenică, cum anume ar putea să-și manifeste solidaritatea lor față de Bisericile surori pentru care participarea în relațiile intercreștine constituie un imperativ, de vreme ce ei trăiesc și mărturisesc alături de alți frați creștini și alte surori creștine?

2. Provocarea eclesiologică

O altă afirmare constantă la ortodocși în participarea lor la mișcarea ecumenică contemporană, mai ales după fondarea Consiliului Mondial al Bisericilor, a fost importanța crucială a eclesiologiei. De la bun început, ortodocșii au dorit să clarifice – cât mai mult posibil – presupuzițiile eclesiologice ale participării ortodoxe în inițiativele ecumenice.

Mitropolitul Ioan de Pergamon oferă o excelentă privire de ansamblu istorică și teologică:

„(...) un factor decisiv contribuind la continuarea participării depline a ortodocșilor în Consiliul Mondial al Bisericilor a fost, din punctul meu de vedere, sprințul oferit mișcării ecumenice de către regretatul, eminentul și în mediile teologice

⁷ Două rapoarte, respectiv de la Iași și Boston, în: Fr. Thomas FitzGerald și Peter Bouteneff (editori), *Turn to God, Rejoice in Hope...*, p. 130-135 și p. 147-150.

Georges Lemopoulos

ortodoxe rusești profund respectatul Părinte G. Florovsky al cărui rol a fost decisiv, mai ales la Adunarea de la Evanston. Florovsky, din câte știu eu, a fost primul care a ridicat problema participării ortodoxe în mișcarea ecumenică la nivel teologic. Până la acea vreme, ortodocșii s-au limitat la afirmația că doar Biserica Ortodoxă este cea Una Sancta, evitând să ridice întrebarea ce anume ar putea fi ceilalți participanți la mișcarea ecumenică din punct de vedere eclesiologic (...). Florovsky a mișcat lucrurile înainte, iar pasul pe care el l-a făcut trebuie să fie luat în considerare chiar și astăzi. Mai întâi, el a insistat că adevărata catolicitate a Bisericii postulează coexistența ambelor: creștinismul răsăritean și cel apusean. Vorbind de «ethosul catolic» al Bisericii vechi și nedespărțite, el a subliniat că acesta s-a datorat schimbului creativ dintre creștinismul grec și cel latin, un schimb care a încetat să existe după marea schismă a secolului al XI-lea. Sloganul său «ecumenism în timp» nu a ținut spre o afirmare a tradiționalismului, dar a exprimat convingerea că diviziunea dintre Vest și Est a afectat serios catolicitatea Bisericii»⁸.

Este adevărat că, în discuțiile care au dus spre *Declarația de la Toronto* (1950), teologii ortodocși au jucat un rol activ. În vreme ce declarația a constituit oarecum un “grafic eclesiologic” pentru Consiliul Mondial al Bisericilor și o “garanție eclesiologică” pentru participarea ortodoxă în Consiliul Mondial al Bisericilor, se pare că noi nu ne-am mișcat prea mult dincolo de punctul de plecare; o chestiune deschisă pentru care un răspuns sau o soluție acceptabilă nu a fost încă găsită. Mulți teologi ortodocși au scris de atunci, dar problema a rămas încă deschisă, așa cum stipulează un articol recent al Părintelui Emmanuel Clapsis⁹. Nu există îndoială că aici noi ne confruntăm cu o serioasă provocare teologică și eclesiologică, de vreme ce nu există o poziție convergentă și aprobată de comun acord cu privire la relațiile ortodoxe cu alte Biserici creștine. Singura declarație oficială care răspunde la această provocare este următoarea formulare a celei de-a Treia Conferințe Preconciliare Panortodoxe:

„Biserica Ortodoxă ca Biserică Una, Sfântă, Catolică și Apostolică este pe deplin conștientă de responsabilitatea ei cu privire la unitatea lumii creștine. Ea recunoaște existența reală a tuturor Bisericilor și confesiunilor creștine. În același timp, ea este convinsă că toate relațiile ei cu aceste Biserici și confesiuni trebuie să fie bazate pe clarificarea, cât mai repede și mai obiectiv posibil, a chestiunilor eclesiologice și, în particular, a învățăturii comune cu privire la Taine, har, Preoție și succesiune apostolică. Dialogurile teologice bilaterale desfășurate în prezent de Biserica Ortodoxă sunt expresia autoritativă a acestei conștiințe a Ortodoxiei. În

⁸ Mitropolitul Ioan de Pergamon, *The Self-understanding of the Orthodox and their Participation in the Ecumenical Movement*, în: http://www.orthodoxresearchinstitute.org/articles/ecumenical/john_selfunderstanding_ecumenical.htm.

⁹ Emmanuel Clapsis, *The Boundaries of the Church – An Orthodox debate*, în: <http://www.goarch.org/ourfaith/ourfaith8541>.

Participarea ortodoxă la mișcarea ecumenică și rolul educației teologice

desfășurarea dialogului cu alți creștini, Biserica Ortodoxă nu este, desigur, străină de dificultățile legate de o astfel de acțiune; ea realizează că ele nu pot fi evitate pe calea spre tradiția comună a Bisericii celei vechi și nedespărțite și speră că Duhul Sfânt, Care construiește întregul Trup al lui Bisericii, îi va susține slăbiciunile.”¹⁰

În cadrul mișcării ecumenice și în special al Consiliului Mondial al Bisericilor, ortodocșii se confruntă cu propria lor rigoare eclesiologică, și, datorită cererii lor persistente, Comisia Specială cu privire la participarea ortodoxă în Consiliul Mondial al Bisericilor, constituită după Adunarea generală de la Harare (1998), a dat atenție chestiunilor critice care au fost ridicate cu privire la baza teologică – și, în special, eclesiologică – a participării ortodoxe în viața Consiliului Mondial al Bisericilor. Comisia a încercat să abordeze, încă o dată, principiile de bază care sunt implicate în participarea ortodoxă în Consiliul Mondial al Bisericilor. Rev. Dr. Konrad Raiser, care la acea vreme a fost girantul acestui proces ca Secretar General al Consiliului Mondial al Bisericilor, a recunoscut că:

„Bisericile Ortodoxe ar trebui cel puțin să fie creditate pentru faptul că ele au continuat să insiste că este de o importanță centrală pentru Consiliul Mondial al Bisericilor să se confrunte cu această întrebare”¹¹.

Raportul Comisiei Speciale, scris cu contribuția substanțială a membrilor ei ortodocși, a oferit o atenție specială eclesiologiei și a descris participarea în Consiliul Mondial al Bisericilor după cum urmează:

„Alăturarea la Consiliul Mondial al Bisericilor implică acceptarea provocării de a face un bilanț unul altuia despre ce anume înseamnă să fii Biserică; de a sublinia ce anume înseamnă «unitatea vizibilă a Bisericii» și cum anume înțeleg Bisericile membre natura vieții și mărturiei pe care ei o împărtășesc împreună acum prin calitatea lor de membre în Consiliul Mondial al Bisericilor. Aceasta este întrebarea, cum anume se relaționează Biserica față de Biserică.” (paragraful 13)

În formularea acestei provocări, Comisia Specială a invitat cele două grupări principale ale Consiliului Mondial al Bisericilor să-și adreseze una celeilalte următoarele întrebări:

„Către ortodocși: «Există spațiu pentru alte Biserici în eclesiologia ortodoxă? Cum anume s-ar descrie acest spațiu și limitele lui?» Către Bisericile din cadrul tradiției Reformei: «Cum anume înțelege, menține și exprimă biserica voastră apartenența la Biserica cea Una, Sfântă, Catolică și Apostolică?»” (paragraful 16)

¹⁰ Decizia celei de-a Treia Conferințe Precociliare Panortodoxe, în *The Journal of the Moscow Patriarchate*, 5 (1987) p. 57.

¹¹ *Ibidem*.

Georges Lemopoulos

Aceasta este problema cea mai ardentă pentru participarea ortodoxă în mișcarea ecumenică. Fără a defini acest „spațiu”, Bisericile Ortodoxe vor continua dezbaterile lor interne nesfârșite, iar teologii ortodocși vor continua să-și apere, oscilând – uneori în mod foarte inconsistent –, pozițiile.

Întrebările pe care ar trebui să le luăm în considerare sunt următoarele:

- Pot instituțiile de teologie ortodoxă și profesorii să aprofundeze împreună chestiunea crucială a „limitelor Bisericii”, o problemă pe care atât teologii, cât și procesul preconciliar¹² au abordat-o, însă fără a ajunge la nici un fel de convergență finală?

- Care anume ar fi evaluarea ortodoxă după câțiva ani de implementare a principalelor rezultate ale Comisiei Speciale (o evaluare este necesară)?

3. Agenda “lumii”

Viziunea și activitățile Consiliului Mondial al Bisericilor sunt marcate de relația intrinsecă dintre unitatea Bisericii și unitatea omenirii, mai ales eforturile umanității pentru dreptate, pace, dezvoltare, înnoire și efortul de a construi relații cu toți oamenii bine intenționați. Bisericile Ortodoxe, în ciuda unor remarci critice fundamentale și a unor avertismente pe care le-au formulat cu anumite ocazii, s-au alăturat eforturilor altor Biserici și s-au dedicat oferirii propriei lor mărturii în aceste domenii.

Practic, orice problemă de pe agenda Consiliului Mondial al Bisericilor a fost luată de către teologii ortodocși și privită din perspectivă ortodoxă, iar rezultatele au fost împărtășite cu cercul mai larg de Biserici membre din Consiliul Mondial al Bisericilor. Pentru a oferi doar un exemplu, în perioada dintre adunările de la Nairobi și Vancouver, au fost organizate douăsprezece consultații cu teologi ortodocși de către sau în colaborare cu Grupul Ortodox de lucru al Consiliului Mondial al Bisericilor și de către diferite subprograme despre diferite probleme teologice, misiologice și sociale care au fost parte a agendei Consiliului Mondial al Bisericilor de-a lungul acestei perioade. Rev. Dr. Georges Tsesis, moderatorul Grupului Ortodox de lucru în acea perioadă, a editat un volum, documentând rapoartele acestor consultații. În cuvântul său înainte, el afirmă următoarele:

„Aceste adunări au făcut posibil pentru un impresionant număr de episcopi, preoți și teologi, sociologi și educatori ortodocși ca să se adune în rugăciune și meditație și să încerce să răspundă provocărilor și chestiunilor ridicate Bisericii Ortodoxe”

¹² A fost o încercare, în cadrul celei de-a Patra Comisii Inter-ortodoxe pregătitoare (1968), în studiul despre *Iconomia și acrvia în Biserica Ortodoxă*, de a recunoaște existența de facto a Bisericilor și comunităților creștine din afara limitelor canonice ale Bisericii Ortodoxe. Documentul, însă, nu figurează pe agenda următoarei etape preconciliare.

Participarea ortodoxă la mișcarea ecumenică și rolul educației teologice

xe de către schimbările din lume și din mișcarea ecumenică. În vreme ce rezultatele acestor întâlniri nu prezintă poziția oficială a Bisericilor Ortodoxe, ele trimit spre noi expresii ale tradiției ortodoxe în cadrul unui context ecumenic și indică noi tendințe și dezvoltări în cadrul gândirii ortodoxe”¹³.

Această practică a continuat în mod continuu de-a lungul anilor. Reflecțiile ortodoxe cu privire la chestiuni variind de la pnevmatologie la teologia creației și de la misiologie la rolul femeilor în Biserică au fost articulate și larg populărizate.

Volumul „Orthodox Visions of Ecumenism”, compilat de Mitropolitul Genadios de Sassima, este doar un exemplu „minor” al acestor eforturi de lungă durată și ne oferă doar o imagine a bogatelor roade prin rapoartele finale ale consultărilor. Bogata bibliografie a consultațiilor, a cercetării și reflexiei ortodoxe – ca să mă limitez doar la aria Consiliului Mondial al Bisericilor, care îmi este familiară – constituie una dintre sursele cele mai importante de inspirație atât pentru teologii ortodocși, cât și pentru partenerii din mișcarea ecumenică.

Întrebările noastre în acest caz ar fi următoarele:

- Cum anume punem noi la dispoziția fraților noștri și a surorilor noastre cele mai prețioase resurse ale tradiției noastre patristice, liturgice și spirituale, având enormul potențial de a răspunde la chestiunile ardente ale lumii noastre?
- Cum anume ne asigurăm că Bisericile Ortodoxe și teologii lor participă activ în dezbateri/procese cheie (nu doar despre ecesiologie, misiune, spiritualitate și rugăciune comună, ci și despre pace și justiție, depășirea violenței, drepturile omului, globalizare economică etc.) și că vocea lor este auzită și luată serios în considerare?

4. „Agende” ale Bisericilor Ortodoxe locale

Mișcarea conciliară a Bisericii Ortodoxe Răsăritene a intensificat ideea și practica unei „agende comune”. Noile nevoi pastorale și schimbările misionare au avut drept consecință o orientare spre agende mai degrabă „individuale”. Pentru a oferi doar câteva exemple, Patriarhia Ecumenică și-a întărit în mod gradual prezența ei și rolul conducător în domeniul chestiunilor legate de mediu și relațiile inter-religioase. Patriarhia Antiohiei a dezvoltat o teologie a religiilor și o strânsă legătură cu islamul. Biserica Ortodoxă Rusă a produs semnificative documente de lucru în domeniul relațiilor inter-bisericești și al chestiunilor de natură socială. Biserica Greciei a inaugurat un centru de cercetare calificat și extrem de sofisticat pentru biotehnologie.

¹³ Georges Tssetis (ed.), *Orthodox Thought. Reports of Orthodox Consultations organized by the World Council of Churches 1975-1982*, Geneva, 1983, p. 1.

Georges Lemopoulos

Aceasta s-ar putea să fie o altă cale de a răspunde chestiunilor urgente ridicate de lumea noastră și de a trata chestiuni vitale de pe agenda mondială. Cu siguranță că, din acest motiv, cele mai multe dintre aceste inițiative ale Bisericilor Ortodoxe locale au fost recunoscute ca reflectând largile preocupări ortodoxe și ecumenice. De aceea ele au devenit adesea ocazii atât pentru o mărturie ortodoxă către lume, cât și pentru construirea și menținerea relațiilor ecumenice.

Revenind la definiția celei de-a Treia Conferințe Panortodoxe Preconciliare potrivit căreia participarea ortodoxă în mișcarea ecumenică constituie expresia consistentă a credinței apostolice în cadrul noilor condiții istorice, cu scopul de a răspunde noilor cerințe existențiale, s-ar putea găsi următoarea descriere a acestor "noi cerințe istorice" în Mesajul capilor Bisericilor Ortodoxe Răsăritene, publicat la finalul întâlnirii lor din Fanar:

"În viața socială umană, acumularea privilegiilor progresului (tehnologic și științific) și puterea ce rezidă din acesta doar pentru o parte din umanitate exacerbează neșansa altor oameni și creează un imbold pentru agitații sau chiar pentru război. Coexistanța acestui progres cu dreptate, dragoste și pace este singura cale sigură, astfel încât acest progres să nu fie transformat din binecuvântare într-o cursă, în mileniul ce va veni.

Deosebit de mari sunt, de asemenea, problemele care rezidă din acest progres pentru supraviețuirea ființei umane ca o persoană liberă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Progresul geneticii, deși capabil să aducă contribuții enorme în combaterea a numeroase boli, este, de asemenea, capabil să transforme ființa umană dintr-o persoană liberă într-un obiect direcționat și controlat de cei care sunt în putere.

Similare sunt pericolele legate de supraviețuirea mediului natural înconjurător. Folosirea fără grijă și auto-indulgentă a creației materiale de către om, cu ajutorul progresului științific și tehnologic, a început să cauzeze distrugerii ireparabile mediului natural înconjurător (...).

În perspectiva acestor extraordinare posibilități, dar și pericole pentru umanitatea contemporană, Biserica Ortodoxă salută orice fel de progres spre reconciliere și unitate."¹⁴

Nu este nevoie de nici o elaborare a acestui punct. Ar trebui ca noi, pur și simplu, să luăm act că în toate exemplele menționate este larg recunoscut faptul că Bisericile Ortodoxe și teologii joacă un rol de pionierat, devenind o sursă de inspirație și încurajare pentru mulți.

Întrebările legate de acest domeniu ar trebui să fie simple și directe:

- Cum anume întărim noi Bisericile noastre în eforturile lor de a aborda probleme noi și urgente, oferindu-le resursele teologice necesare?

¹⁴ „Message of the Primates of the Most Holy Orthodox Churches, Phanar“, 1992, în Genadios Limouris, *op. cit.*, p. 198.

Participarea ortodoxă la mișcarea ecumenică și rolul educației teologice

- Includem noi în mod sistematic în ceea ce predăm preocupările pastorale și misionare ale Bisericilor noastre?

5. Roadele mișcării ecumenice

După un secol de istorie, mișcarea ecumenică contemporană poate să contabilizeze un număr de istorisiri de „succes”, precum și un număr de serioase dificultăți. Acest scurt articol introductiv nu va intra nici în toate detaliile progresului făcut de dialogurile teologice bilaterale, nici în dificultățile cu care se confruntă organizațiile ecumenice. În ambele cazuri, roada este bogată, iar moștenirea destul de grea. Faptul că „receptarea” este cotată în multe ocazii ca o problemă majoră este în parte datorită roadelor bogate și evenimentelor importante din ultimele decenii.

Întrebările cu privire la acest domeniu ar putea fi cu siguranță numeroase. Doar două dintre ele vor fi ridicate aici, cu speranța că scopul va fi acela de a include alte întrebări similare:

- De mai bine de treizeci de ani, Bisericile Ortodoxe Răsăritene și Orientale au fost angajate în dialog teologic. Prin acest dialog, Bisericile au ajuns să înțeleagă că ele împărtășesc aceeași credință. În multe situații, Bisericile s-au apropiat prin cooperare în toate aspectele vieții eclesiale. Care este rolul unui teolog ortodox astăzi în a contribui la unitatea deplină și la comuniune între Bisericile Ortodoxe Răsăritene și Orientale?

- Cum participă Bisericile Ortodoxe în mod activ și responsabil în eforturile de a rezolva prezentele dificultăți instituționale ale organizațiilor ecumenice (viziune, structuri, programe, resurse etc.)? Cum anume evaluăm noile inițiative ecumenice (precum Global Christian Forum)? Care este atitudinea/percepția Bisericilor Ortodoxe cu privire la noile instrumente ecumenice – mai puțin „eclesiale”, dar mult mai „cooperative” sau „activiste” – precum EAA, ACT, etc.)?

6. Concluzii

Cea mai potrivită concluzie ar fi exprimarea recunoștinței față de toate instituțiile teologice ortodoxe și față de teologii ortodocși care au contribuit generos la o participare plină de sens și fructuoasă în mișcarea ecumenică.

Numărul Bisericilor Ortodoxe membre și al teologilor ortodocși care sunt în mod unanim recunoscuți ca pionieri și ca forțe conducătoare în cadrul mișcării ecumenice este mult mai larg decât ar putea să presupună oricare dintre noi. Este de o importanță crucială ca această tendință să continue. Rolul instituțiilor teologice va fi – ca întotdeauna – decisiv.

Trad. din eng. de Pr. Lect. Dr. Daniel Buda, Sibiu/Geneva